

ARTS

"Curiositats iconogràfiques"

Natures mortes: entre el sentiment i la fisiologia

Ana Fernández Álvarez
campanadas@telefonica.net

Passat el Nadal, període relacionat amb la gola per excel·lència, em sembla oportú parlar d'un dels grans capítols de la pintura de gènere barroca: les natures mortes.

Un bodegó és quelcom més que un mer combinat de peces excessivament físiques, ja que, si ens dediquem a analitzar aquest tipus de pintura, pot facilitar-nos informació sobre com es menjava i què es menjava en la contradictòria Europa del XVII. Però no solament això, el que resulta més interessant és adonar-nos que configura un gènere carregat de tonalitats semàntiques, textures morals i possibilitats cognitives. Per intenció compositiva, les natures mortes dels artistes més importants, com la poesia que li és contemporània, solen inscriure's dins el conceptisme, corrent intel·lectual i estètic que tendeix a l'ús constant de metàfores, antítesis, síntesis i dobles significats.

Una vegada conegut el simbolisme de tots els elements que componen cadascuna d'aquestes obres, ens adonem que tenen la capacitat d'encarnar estats emocionals, sensacions en profunditat i, mirats amb cura, resulten universals morals. Aquestes imatges exigeixen que hi parem atenció, que acampem al seu costat, perquè no són un simple conglomerat visual d'excés culinari o floral, sinó una mena d'epistolari ètic molt ric en significats.

Fixem-nos en el quadre de Zurbarán, *Natura morta amb pomes*, de 1640. En ell podem observar l'austera presència d'un plat de coure amb nou pomes i una copa amb un lliri blanc. La lectura aquí resulta unívoca i simple:

Zurbarán. *Taronjes, llimones i rosa*, 1633.
Norton Simon Museum of Art, Pasadena

Zurbarán.
Natura morta amb pomes, 1640.
Museo del Prado.

Pomes = pecat, dubte i discòrdia
Lliri blanc = dolçor, innocència,
puresa i virginitat

El diàleg d'antònims mantingut entre aquests elements pot resultar elemental, però, la riquesa subtil de les lectures barroques, sempre disfressades de significacions ocultes, ens fa pensar en un discurs més críptic. Les pomes representen el pecat, però són el fruit de l'arbre prohibit, l'arbre de la Ciència, del Bé i del Mal. Les trobem sobre un plat de coure. Aquest metall, com l'or, posseeix el color daurat de la llum, emblema místic per excel·lència i que, per a l'alquímia, és el metall associat a Venus, planeta paradigma de l'essencial femení. I, a més, són nou, número que representa el

MONISTROL
CINE FOTO

Fotografia - Cinema

Passeig de la Plaça Major, 4
SABADELL

ARTS

cel. Zurbarán, com tots els seus contemporanis, pintors i poetes, juga amb lectures ambigües: les pomes són Eva o Maria?

Una altra obra del mateix autor, *Natura Morta amb llimones i taronges*, de 1633, ens ofereix aparentment una imatge de caràcter festiu:

Llimona = exaltació, passió i entusiasme
Taronja = seducció i gràcia

Però, altra vegada, la simplicitat és del tot fingida. Juntament amb aquests fruits, recolzada en un plat de plata, la rosa, senyal de resurrecció, immortalitat, regeneració i de sigil, que també simbolitza la Verge i, en aquest cas, és tracta d'una referència inequívoca a Maria, ja que reposa sobre un plat de plata, metall, blanc, lumínic i símbol de puresa. Aleshores, Zurbarán ens fa llegir: *Excelsa Verge Maria, plena ets de gràcia*.

Com els fruits, les flors també escriuen el seu propi discurs, mirem ara l'obra de Juan Fernández, *Gerro*, que es troba en el Museu del Prado. En el gerro hi veiem lliris blancs, clavells vermells i una rosa que ens desenvolupen el següent missatge: *L'amor pur i viu (clavells) de la Verge Maria (rosa) és fruit de la seva puresa i innocència (lliris blancs)*.

Una obra, una imatge, que ens remet a un dels bells sonets de Góngora:

(...)mira tu blanca frente el lirio bello;
mientras a cada labio, por cogello,
siguen más ojos que al clavel temprano
y mientras triunfa con desdén lozano
de el luciente cristal tu gentil cuello
goza cuello, cabello, labio y frente
antes que lo que fue en tu edad dorada
oro, lirio, clavel, cristal luciente, (...)

Juan Fernandez
Gerro, aprox. 1630
Museo del Prado

Luis Meléndez
El berenar, 1770
Col·lecció Jack and Belle Linsky

JAUME CODINA i PONT
ADMINISTRADOR DE FINQUES
Concepció, 25, 1r. - 08202 SABADELL
Tels. 93 726 03 45 - 93 727 33 01

Galeria
EXPOSICIONS
OBRA PERMANENT
PASSEIG DE LA PLAÇA MAJOR, 27
08201 Sabadell • Telf./fax 93 727 37 94

Interiors
"tot un estil"
MOBLE DISSENY
I DECORACIÓ
Sant Cugat, 11 - SABADELL

Un altre gran mestre en aquest gènere, Luís Meléndez, ens ofereix esplèndids exemples de complexitat interpretativa. Escrutem la seva obra, *El berronar*, de 1770, en la qual, com si es tractés d'un *pique-nique* modern, apareixen, a la zona central i en cascada, uns generosos raïms blancs, alegria, i negres, temperància. Sota d'aquests fruits, com si es tractés d'una relació causa/efecte, un meló obert, amb totes les seves llavors exposades, tot representant la fecunditat i l'abundància. La moralitat resulta evident: *solament podem esperar riquesa si sabem temperar l'alegria dels nostres impulsos*.

Flanquejant el meló, a la dreta, una zona dedicada a l'evocació eucarística mitjançant tres pans i una ampolla de vi. Els primers, signes de l'essencial i de la transformació espiritual; el segon, de la joventut i, a la vegada, de l'espiritualitat. A l'esquerra, uns préssecs, que revelen la devoció i la protecció davant de les temptacions. En el límit d'aquesta zona, unes peres, que són la succulent forma de representar l'afecte. Per últim, i en un discret primer terme, apareixen vuit dàtils, que plasmen la salvació dels justos i, pel seu número, la promesa de la resurrecció.

Sumant tot això, el discurs continua de la següent manera: *L'anhel de prosperitat solament és legítim si el guia la temperància, si s'ajusta a l'essencial eucarístic i si s'absté de caure en la temptació; d'aquesta manera s'obtenen l'afecte i les benediccions de Déu, tot esperant el dia de la Resurrecció*.

D'una altra obra del mateix autor, aquesta vegada no tan ambiciosa, *Arboços, pomes i pa*, emana una ensenyança bastant subtil. A la part central, un plat ple a vessar d'arboços, símbol de la fama i de la notorietat; al seu darrera, unes pomes i, com si es tractés d'un mur de contenció, al davant, uns pans. L'únic objecte que hi trobem és una petita bóta que, col·locada en darrer pla, està lleugerament oberta. Tenint en compte que aquest recipient simbolitza la riquesa, la lectura és: *Poca és la riquesa que es recolza en la fama, perquè sol ser fruit del pecat. Molta és la força de l'humil mur de l'espiritualitat*.

El darrer comentari és per una altra obra de Meléndez, *Taronges, nous i meló*¹. El que podria semblar un simple homenatge a la previsió de viandes i conserves en el rebost, és ple de riqueses morals. Novament apareixen la seducció, nou taronges, juntament amb l'abundància i la fertilitat, un meló, aquesta vegada sense obrir. A aquests conceptes s'afegeixen la intriga, un plat de nous i la previsió, tres humils castanyes mig amagades. Acompanyant els fruits el quadre està ple de recipients hermèticament tancats, deu caps de formatges i dolços, una al·lusió en tota regla als deu manaments i a les temptacions, dos cànirs i un tonell petit. Meléndez alligona: *davant de la seducció que ofereixen les intrigants riqueses ocultes actua amb humil previsió i cautela*.

La producció de bodegons és extensa i inacabable, per tant, deixo aquí, a manera d'aperitiu, aquesta petita mostra interpretativa d'un gènere pictòric sovint menyspreat i poc valorat, però que, interpretat correctament, esdevé una autèntica llaminadura literària per als nostres ulls.

Luis Meléndez
Natura morta amb arboços, pomes i pa
Christie's, New York

Luis Meléndez
Natura morta, taronges, nous i meló. 1772
National Gallery, Londres

¹Unes radiografies efectuades a aquesta obra han revelat un bust de Carles III sota el tema que ara podem veure. Luis Meléndez (1716-1780) no va poder arribar a ser pintor de cort com el seu pare i el seu oncle, fet que serveix per a defensar la hipòtesi que justifica haver pintat una natura morta sobre aquest retrat reial, manifestant així el seu descontent.

**AL VOSTRE
SERVEI
DES DE 1945**

Via Massagué, 32 - Tel. 93 725 13 36
Rambla, 41 - Tel. 93 725 99 67
08202 SABADELL